

УДК 378.147.227

Сніца Т. Є., Тимошенко Т. О.

УМОВИ ПІДВИЩЕННЯ МОТИВАЦІЇ КУРСАНТІВ ВИЩОГО ВІЙСЬКОВОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ ДО ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

У статті розглядаються види мотивації, мотиви самостійної діяльності, інтерактивні методи і прийоми, які використовуються викладачами на заняттях з іноземної мови, умови оптимізації навчання іноземної мови курсантів ВВНЗ.

Ключові слова: мотивація, інтерактивні методи, пізнавальні мотиви, мотивація досягнення, оптимізація навчання.

В статье рассматриваются виды мотивации, мотивы самостоятельной деятельности, интерактивные методы и приемы, которые используются преподавателями на занятиях по иностранному языку, условия оптимизации обучения иностранным языкам курсантов высшего военного учебного заведения.

Ключевые слова: мотивация, интерактивные методы обучения, познавательные мотивы, мотивация достижения, оптимизация обучения.

The structure of the training activity motives according to the mastering of a foreign language, the system of interactive methods and tools used by foreign language instructors, the optimization conditions of the foreign language training in the higher military educational establishments are considered in the article.

Keywords: motivation, interactive methods, cognitive motives, motivation of achievement, optimization of the training process.

Європейські тенденції гармонізації вищої освіти, участь України у Болонському процесі, реформування системи освіти в Україні потребують принципово іншого підходу до викладання дисципліни "Іноземна мова" у вищих навчальних закладах. У цьому контексті перед викладачами вищої школи постає питання про необхідність гармонійного поєднання традиційних методів навчання з новими педагогічними технологіями, зокрема з тими, що мотивують мовленнєву діяльність курсантів.

У педагогічній практиці за останні роки набули великої популярності активні методи навчання, тобто такі, що спонукають курсанта й викладача до інтерактивної суб'єкт-об'єктної взаємодії. Є. Литвиненко та В. Рибальський визначають такі методи активного навчання: ділова гра, аналіз конкретних ситуацій, активне програмоване навчання, ситуативне проектування, стажування тощо.

Опису інтерактивних технологій, їх можливостей у стимулюванні спілкування суб'єктів навчально-виховного процесу присвятили дослідження В. Євдокимов, Л. Корнеєва, В. Мартинюк [1], О. Пометун [3], Г. Селевко, О. Січкарук, Н. Суворова та ін.

Метою статті нами визначено проаналізувати види мотивації, мотиви самостійної діяльності, інтерактивні методи і прийоми, які використовуються викладачами на заняттях з іноземної мови, а також окреслити умови оптимізації навчання іноземної мови курсантів ВВНЗ.

У сучасному розумінні для інтерактивного навчання характерні такі риси: подвійний характер; спільна діяльність викладача та курсантів; спеціальна організація й різноманітність форм роботи; цілісність і єдність навчального процесу; мотивація та зв'язок з реальним життям; виховання й розвиток особистості того, хто навчається, одночасно з процесом засвоєння знань. Поняття "інтерактивне навчання" увійшло до дидактичної термінології для опису сутності нового типу педагогічної навчально-пізнавальної діяльності. Інтерактивна технологія передбачає в діяльності педагога якісну перебудову, необхідність якої зумовлена встановленням нового типу суб'єкт-суб'єктних взаємин у колективі та поза його межами.

Іноземна мова, як предмет викладання виявляє потужні ресурси для розвитку фахової компетентності спеціалістів, оскільки фахова компетентність є невід'ємним компонентом життєвої компетентності особистості. Важливим у цьому є те, що іноземна мова, зокрема англійська, на відміну від інших іноземних мов, може вважатися найбільш поширеною у світі. Тому процес її вивчення у ВВНЗ виявляється глибоко та стійко мотивованим, що постає одним із важливих розвивальних чинників у процесі становлення сучасного офіцера-прикордонника. Тому дослідження можливостей іноземної мови для розвитку фахової компетентності офіцера можна вважати актуальним.

Як засвідчують сучасні педагогічні дослідження, іншомовна компетентність може отримати повноцінну актуалізацію, коли мовна фахова підготовка спеціаліста досягає творчого рівня. Звідси виникає потреба у вдосконаленні методики вивчення іноземної мови у ВВНЗ, яка зумовлює актуальність цієї статті.

Предметом дослідження є умови стимулювання творчого потенціалу курсантів та підвищення мотивації під час вивчення майбутніми офіцерами-прикордонниками іноземної (англійської) мови. Одним із важливих питань у психології та методиці навчання іноземним мовам є питання диференціації та індивідуалізації, тобто свідомого управління навчальною діяльністю через знання та урахування індивідуально-психологічних особливостей тих, кого навчаємо. До таких особливостей належать, зокрема, особливості потребнісно-мотиваційної сфери особистості, якій належить провідна роль у професійній підготовці. Відомо, що саме мотивація здійснює загальний стимулюючий вплив на протікання розумових процесів, є джерелом інтелектуальної та творчої активності особистості та позитивно впливає на якість знань; вона також є найважливішою внутрішньою умовою розвитку прагнення до самоосвіти, що є показником багатьох важливих якостей особистості.

Вивчення іноземної мови у ВВНЗ не є самоціллю: іноземна мова є засобом підвищення освітнього рівня, ерудиції в рамках своєї майбутньої спеціальності. В умовах ВВНЗ одним із важливих завдань є навчити курсантів професійному іншомовному спілкуванню, сприяти одержанню курсантами знань та формуванню вмінь і навичок, що дають можливість майбутнім офіцерам-прикордонникам адекватно використовувати іноземну мову у професійній діяльності.

Оволодіння іноземною мовою є також і засобом загального та професійного розвитку особистості того, хто навчається. Ця діяльність набуває рис пізнавальної "самодіяльності", самоорганізації тільки за умови її мотивації, стимулювання та активізування.

Відомо, що внутрішнім стимулом активізації пізнавальної діяльності курсантів, рушійною силою, джерелом формування та розвитку інтелектуальної активності і самостійності є пізнавальні потреби. Пізнавальний інтерес як якість особистості є основою активності та самостійності, їх умовою і джерелом, оскільки пов'язаний з нею і становить основу мотиву вивчення іноземної мови взагалі та мотиву самостійної діяльності зокрема. Активність, самостійність і мотивацію ми розглядаємо як поняття тісно взаємопов'язані, оскільки лише тоді, коли курсанти матимуть можливість виявляти ініціативу, самостійність і творчість, можна чекати належної мотивації навчальної діяльності [5].

Таким чином, ми визначаємо мотивацію як внутрішню властивість людини, складову частину її характеру, що пов'язана з її інтересами.

Стосовно навчання іноземної мови виділяються три види мотивації:

- 1) мотивація, пов'язана з перспективою використання мови в майбутній діяльності;
- 2) мотивація, пов'язана з перспективою застосування набутих на заняттях знань і умінь у позакласній діяльності;

- 3) мотивація, пов'язана з постановкою на занятті завдань, що поступово ускладнюються, і організацією різних форм їх виконання. Умовно цей вид мотивації називають ближньою мотивацією. Вона є основою динамічності мотивів навчання, їх поступового переходу в усвідомлену далеку мотивацію.

Мотивацію мовної підготовки слід врахувати разом з мотивами самостійної діяльності. Серед них:

- 1) соціально значущі мотиви, пов'язані з реалізацією ідеалів та життєвих планів курсантів (формування світогляду, морального кредо, підготовка до обраної професії, бажання усвідомити свої можливості в цьому відношенні);

- 2) мотиви, пов'язані з рушійною силою особистої пізнавальної потреби і пізнавального інтересу;

- 3) мотиви, пов'язані з потребою особистості у самовдосконаленні, в розвитку своїх здібностей, призначення;

- 4) мотиви, пов'язані з різними захопленнями, хобі [4].

На наш погляд, у ВВНЗ при підготовці висококваліфікованих фахівців особливе місце посідають соціально значущі мотиви, серед яких ключове місце відводиться мотивам професійної орієнтації. Професійна спрямованість виконує одночасно декілька функцій:

- є стрижневою якістю особистості, що пов'язує інші, особистісні й професійно значущі властивості;

- виступає одночасно як мотив і регулятор професійних дій;

- керує задоволенням провідних потреб та інтересів особистості.

Мотивація у курсантів стимулюється викладачами кафедри варіативними діями, а саме: можливістю вибору найбільш ефективних форм роботи на занятті; створенням сприятливого психологічного клімату у навчальній групі; вибором тем, які відповідають потребам та інтересам тих, хто навчається; використанням сучасних технологій навчання; використанням різноманітних засобів навчання (візуальних, аудіовізуальних); використанням сучасного роздаткового матеріалу.

Рівень мотивації підвищується змістом навчальних матеріалів, системою виконання вправ та завдань, вибором методів та методичних прийомів викладання, форм і методів контролю навчальної діяльності курсантів. Необхідною умовою підвищення рівня мотивації є також формування у курсантів почуття відповідальності за результати індивідуальної та групової навчальної діяльності.

Ми вважаємо, що для підвищення мотивації вивчення іноземної мови необхідно використовувати усі методи організації навчальної діяльності, які можуть бути поділені на дві групи залежно від типу

діяльності: практична, тренувальна діяльність та пошукова діяльність. Питома вага методів-способів змінюється залежно від етапу, змісту і завдань навчання.

У ВВНЗ інтереси курсантів концентруються навколо їх майбутньої спеціальності. Отже, завдання викладача полягає в тому, щоб підтримувати професійний інтерес майбутніх офіцерів-прикордонників через зміст, форми, способи пізнавальної діяльності курсантів, безпосередньо або опосередковано забезпечуючи їх професійно орієнтованою інформацією.

На кафедрі перекладу вивчається як цикл практичних дисциплін: "Практичний курс основної іноземної мови", "Спеціальний переклад", "Практика перекладу", так і цикл теоретичних дисциплін: "Вступ до мовознавства", "Теорія перекладу", "Теорія основ мовної комунікації", "Історія основної іноземної мови", "Лінгвокраїнознавство", "Лексикологія", "Стилістика", "Порівняльна граматики".

На кожному занятті викладачі кафедри намагаються застосовувати різноманітні новітні технології, методи та прийоми навчання для того, щоб розвивати пізнавальну активність курсантів та підвищувати мотивацію їх навчальної діяльності. Цьому також сприяють і теми, які вивчаються на заняттях з вищезгаданих дисциплін: "Державна прикордонна служба України", "Україна – наша Батьківщина", "Виховання", "Служба на кордоні", "КПП та перевірка документів", "Огляд транспортних засобів", "Переклад паспортних документів", "Переклад супровідних документів", "Вирішення конфліктних ситуацій під час перетину кордону", "Складання протоколів про порушення на кордоні", "Боротьба з незаконною міграцією", "Протидія торгівлі людьми", "Переклад текстів прикордонної тематики", "Реферування текстів прикордонної тематики".

Викладачами кафедри перекладу постійно застосовуються для мотивації курсантів різноманітні інтерактивні методи та прийоми. А саме:

– під час вивчення циклу практичних дисциплін застосовуються: метод "мозкового штурму", розв'язання проблемних ситуацій, принцип "снігового шару" під час введення та закріплення лексики, рольові та ділові ігри, метод обговорення, метод "круглого столу", міні-конференції;

– під час вивчення циклу теоретичних дисциплін: написання есе, виконання творчих наукових завдань; підготовка та проведення презентацій, написання творів та рефератів з тем навчальної програми, організація та проведення лекцій проблемним та бінарним методом (за участю курсантів).

Аналіз основних організаційних та дидактичних умов підвищення ефективності навчального процесу в цілому та його мотиваційного компонента підтверджує, що є така його організація навчального процесу, що сприяє формуванню у курсантів внутрішньої мотивації щодо засвоєння знань та усвідомлення і розуміння цілей навчальної діяльності та позитивне ставлення до неї. Крім того, ми виходимо з того, що існують два підходи до підвищення мотивації майбутніх офіцерів-прикордонників під час вивчення іноземної мови:

1) суспільно і державно значущий підхід, орієнтований на реалізацію потреб суспільства та держави у безперервному розвитку, з позиції якого відповідні цілі формулюються на підґрунті виділення функцій фахівця, сукупності його загальних і специфічних умінь, важливих для її реалізації, що об'єктивно необхідно для соціального становлення майбутніх офіцерів-прикордонників;

2) особистісно значущий підхід, опора на який пов'язана із забезпеченням потреб кожного курсанта у загальному і професійному розвитку, який орієнтує на врахування настанов фахівців, певного рівня сформованості фахових та інших цінностей, мотивів професійного становлення тощо.

Ці підходи також впливають на чинники, які стимулюють пізнавальний інтерес курсантів до вивчення іноземної мови та підвищують рівень вмотивованості у навчанні.

Таким чином, можна дійти висновку, що основними чинниками, які стимулюють вивчення іноземної мови та сприяють її ефективному практичному застосуванню в процесі професійної діяльності, є такі: кар'єрне зростання; навчання та стажування за кордоном; робота з представниками закордонних прикордонних відомств; участь у міжнародних конференціях та тренінгах; ділові закордонні поїздки; здатність здійснювати послідовний усний та письмовий переклад під час робочих зустрічей, конференцій.

Контроль також можна вважати важливим елементом і етапом організації навчального процесу з іноземної мови, однією із функцій якого є стимулююча. Існує цікавий досвід залучення курсантів у різноманітні ділові та рольові ігри, листування, роботу з оригінальними джерелами інформації, проведення засідань військово-наукового товариства тощо. Програмоване навчання дозволяє активізувати роботу курсантів на занятті і в позаурочний час та підвищити мотивацію навчального процесу.

Найбільш загальним цільовим орієнтиром фахової підготовки курсантів називають інтегральну готовність випускника ВВНЗ до виконання службових функцій, тобто складну інтегральну якість, яка визначається як заданою метою особистісно зорієнтованої фахової підготовки та умовами її реалізації, так і особистістю випускника ВВНЗ. Компонентами такої готовності є психологічна складова, яка ґрунтується на глибокому усвідомленні курсантами потреби в оволодінні внутрішньо прийнятими професійними вміннями та якостями, особистому ставленні до них як до особистісно значущих щодо ре-

алізації функції спеціаліста; практична складова, тобто необхідний і достатній рівень сформованості у випускника всього комплексу значущих для професійної діяльності вмінь, яка забезпечує зовнішнє функціонування інтегральної готовності як системи і готовність до самовдосконалення після отримання диплома.

Література:

1. Волкова В. В. Формування професійної спрямованості студентів-менеджерів на початковому етапі навчання (на матеріалі англійської мови): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.01 “Загальна педагогіка та історія педагогіки” / В. В. Волкова. – Луганськ, 2000. – 19 с.
2. Громцева А. К. Самообразование старшеклассников общеобразовательной школы: метод. пособ. / А. К. Громцева. – Л. : ЛГПИ им. Герцена, 1974. – 119 с.
3. Заика Е. В. Психологические вопросы организации самостоятельной работы студентов в вузе: учеб. пособ. / Е. В. Заика. – Харьков: ХГУ, 1991. – 72 с.
4. Куписевич Ч. Основы общей дидактики / Ч. Куписевич. – М. : Высшая школа, 1986. – 368 с.
5. Сметанський М. І. Шляхи удосконалення педагогічної підготовки майбутніх учителів / М. І. Сметанський // Шлях освіти. – 2002. – № 4. – С. 36-39.